

Mitä jää #metoo -kampanjan varjoon?

Veronika Honkasalo

Jotta yhteiskunnalliset liikkeet olisivat elinvoimaisia ja mukaan ottavia, on tärkeää, että niiden olemusta voidaan pohtia myös kriittisestä näkökulmasta. Kriittisyys on puolestaan mielekästä ymmärtää yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelemisena monista eri näkökulmista samanaikaisesti. Kriittisyys ei siis tarkoita yksinomaan ilmiöiden kielteisten vaikutusten esille nostamista tai ilmiöiden tyrmäämistä.

#metoo-kampanjan huippua eletään yhä ja monista voi tuntua, ettei vielä ole kritiikin aika. Kriittinen näkökulma voi myös tuntua epäoikeudenmukaiselta ja loukkaavalta. #metoon voima on siinä, että se on nostanut esille seksuaalisen häirinnän yleisyyden ja tarjonnut alustan tuhansille naisille, jotka ovat saattaneet kertoa kohtaamastaan häirinnästä ja väkivallasta ensimmäistä kertaa koskaan. Tiedostan #metoo-liikehdintään liittyvän haurauden ja pyrin siksi kirjoittamaan näkökulmasta, joka rohkaisee kehittämään väkivallan vastaista työtä ja syventämään #metoo-kampanjan merkitystä.

Nostan kirjoituksessani esiin kolme pääteemaa (ks. myös Irni & Kyrölä 2017), joihin #metoo-kampanjan haasteet tällä hetkellä nivoutuvat: 1) kampanjan yksilökeskisyyden, 2) intersektionaalisen analyysin puutteen ja 3) sen löyhän yhteyden konkreettiseen väkivallan vastaiseen työhön.

KAMPANJAN YKSILÖKESKEISYYS JÄTTÄÄ HÄIRINNÄN RAKENTEELLISEN PUOLEN VÄHEMMÄLLE HUOMIOLLE

#metoo sellaisena, kuin se syksyllä 2017 nostettiin esille,¹ tunnetaan näyttelijä Alyssa Milanon twiitistä, jossa hän kirjoitti: ”Ehdotus ystävältä: Jos kaikki naiset, joita on seksuaalisesti häiritty tai loukattu kirjoittaisivat ”Me too” heidän statukseensa, voisimme antaa ihmisille tunteen ongelman laajuudesta. Jos sinua on häiritty seksuaalisesti tai loukattu, kirjoita #metoo vastaukseksi tähän twiittiin”. Kampanjan innostuneessa alkuvastaanotossa huomiotta jäi tai jätettiin se tosiasia, että #metoon oli jo kymmenen vuotta aikaisemmin lanseerannut kansalaisaktivisti Tarana Burke (Hubara 2017). Palaan tähän seikkaan myöhemmin tekstissä. Alyssa Milanon twiitin muotoilulla oli merkitystä siihen, minkälaiseksi kampanja muodostui. Sen tarkoitus oli nimenomaan herättää tietoisuutta seksuaalisen häirinnän yleisyydestä ja rohkaista naisia kertomaan omista kokemuksistaan julkisesti. Tässä on myös ollut sen voima: #metoo levisi valtavalla nopeudella ympäri maailman lyhyessä ajassa. Tuhannet naiset kertoivat kohtaamastaan seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta. Kertomuksia jaettiin ennen kaikkea sosiaalisessa mediasa, julkisesti tai suljetuissa puolijulkisissa ryhmissä.

1 ”Suggested by a friend: If all women who have been sexually harassed or assaulted wrote ’Me too’ as a status, we might give people a sense of the magnitude of the problem. If you’ve been sexually harassed or assaulted write ’me too’ as a reply to this tweet”.

Jo kampanjan alkumetreillä pysähdyin monen muun tavoin pohtimaan, mitkä kertomukset ovat jaettavissa, mitkä liian kipeitä jaettaviksi ja minkälaisissa eri yhteiskunnallisissa asemissa naiset ovat, kun he jakavat kertomuksiaan. Kenelle kutsu jakaa kokemuksia oli osoitettu? Mitä jos kokemuksistaan ei pystyäkään kertomaan sen vuoksi, että haluaa esimerkiksi suojella läheisiään? Entä jos kertomus ei herätäkään sosiaalisessa mediassa vastakaikua ja sympatiaa?

#metoo-kertomuksia seurattaessa ja kahden suljetun ja sadoista eri-ikäisistä naisista koostuvan ryhmän viestejä lukiessani pohdin paitsi seksuaalisen häirinnän kokemusten yleisyyttä myös sitä, kuinka moni oli yllätynyt kokemusten julkistamiseen liittyvien traumaattisten tunnetilojen heräämisestä itsessään. Suljetussa ryhmässä monet jakoivat auttavien tahojen ja matalan kynnyksen palveluiden yhteistietoja. Yksi #metoo-kampanjan hauraus on kuitenkin se, että vastuu seurauksista jää helposti yksinomaan naisten itsensä kannettavaksi (Nolan 2017). #metoon keskittyminen tietoisuuden levittämiseen ja vapaaehtoisuuteen johtaa helposti myös siihen, että someen tallentuu valtava määrä kokemustarinoita, jotka jäävät sinne elämään omaa elämäänsä. Kukaan ei oikein tiedä, mitä näille tarinoille tulee tapahtumaan. Eräässä ryhmässä koettiinkin aiheellista surua ja kauhua, kun osa kokemuksista oli vuotanut ryhmän ulkopuolelle.

Mediajulkisuudessa julkisuuden henkilöiden #metoo-tarinoista puolestaan tuli nopeasti kulu- ja tirkistelytavaraa. Vaikka medianäkyvyys osaltaan auttoi tietoisuuden levittämisessä, median päähuomio oli monesti sensaatiomaisessa yksilöllisten tarinoiden riepottelussa, ja vähemmälle huomiolle jäi se, mitkä rakenteelliset tekijät mahdollistavat seksuaalisen häirinnän ja väkivallan yleisyyden. #metoon yksilökeskeisyyttä korostaa sekin seikka, että vaikka #metoon voima ja tehokkuus ovat juuri henkilökohtaisuudessa ja sen tunteen luomisessa, että naiset kokemuksineen ovat globaalisesti yhtä, henkilökohtaisuus mahdollistaa myös haavoittuvuuden ja yksin jäämisen. #metoon voit tästä näkökulmasta tulkita olevan rohkeiden ja vahvojen kampanja. Jotta kokemukset olisivat sanoitettavissa ja jaettavissa, voi olla, että esimerkiksi niiden tapahtuma-ajankohdasta on pitänyt

kulua aikaa. #metoon henkilökeskeisyys on saattanut johtaa myös siihen, että ne naiset, jotka eivät tänä kokemusasiantuntijuuden kulta-aikana halua jakaa kokemuksiaan tai joilla ei ole kokemuksia jaettavana annetuissa puitteissa, kokevat oman osallisuutensa kampanjassa marginaalisena.

Onko siis niin, että kuuntelijat ottavat seksuaalisen häirinnän ja väkivallan vakavasti vasta sitten, kun kertoja pistää itsensä likoon? Kampanjan edettyä onkin kuultu yhä enemmän patriarkaalisia soraääniä ja vaientamisyrityksiä. Niiden mukaan kampanja on mennyt liian pitkälle, ja naisilta on tivattu häirinnästä todisteita. (Loofbourow 2017.)

Kampanja haastaa kuitenkin #metoon yksilökeskeisyyden siten, että samalla, kun seksuaalisen häirinnän yleisyys nousee tietoisuuteen, häirinnän rakenteellinen puoli korostuu. Näin oli esimerkiksi Kallion lukiossa ilmenneessä tapauksessa, jossa sadat koulun entiset ja nykyiset oppilaat nostivat esille koulussa 90-luvun alusta toimineen miesopettajan epäasiallisen käytöksen ja seksuaalisen häirinnän. Se, että opettaja tähän päivään asti oli saanut toimia koulussa vapaasti, kertoo, että toiminnalla oli koulun hiljainen rakenteellinen hyväksyntä. Monille oppilaille olikin yllätys, kun Helsingin kaupunki alkukeväästä 2018 ilmoitti erottaneensa opettajan. #metoo oli johtanut konkreettisiin toimiin. Toinen tuore tapaus puolestaan liittyy Taideteollisessa korkeakoulussa professorina toimineen Lauri Törhösen harjoittamaan seksuaaliseen häirintään. Tapaus nousi julkisuuteen, kun Yleisradio julkaisi elokuva-alalla toimivien naisten kertomuksia vuosia jatkuneesta ahdistelusta.

#metoo-kampanjalla on siis ollut myös konkreettisia vaikutuksia Suomessa. Nähtäväksi jää, millä tavalla Kallion lukion ja Törhösen tapaukset ovat myötävaikuttaneet häirinnän kitkemiseen ja ennaltaehkäisemiseen laajemmin myös rakenteellisella tasolla, vai ajatellaanko, että ongelma poistuu, kun yksi henkilökunnasta on erotettu tai saatu kiinni. Toivottavasti ei. Paikallaan olisi, että esimerkiksi Opetushallitus ryhtyisi toimeen ja laatisi seksuaalisen häirinnän vastaisen oppaan ja jakaisi sen kaikkiin oppilaitoksiin. Ensi askeleita tällä tiellä otetaan, sillä Opetushallitus ilmoitti helmikuun alussa, että se valmistelee oppilaitoksiin lisäohjeistusta seksuaaliseen häirintään puuttumisesta. Ohjeistus on

tärkeä, mutta vähintään yhtä tärkeää on huolehtia, että ohjeistus saavuttaa oppilaitokset ja että opettajat saavat teemasta täydennyskoulutusta. Muussa tapauksessa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäiseminen ja häirintätapauksiin puuttuminen jää niiden opettajien varaan, joilla on motivaatiota kitkeä häirintää.

ONKO #METOO VAIN VALKOISTEN KESKILUOKKAISTEN NAISTEN PROJEKTI?

#metoo on mediajulkisuudessa näyttänyt ennen kaikkea julkisuuskampanjana, jossa erityisesti tv- ja elokuva-alan julkisuuden henkilöt ovat profiloituneet seksuaalisen häirinnän vastustajina esimerkiksi pukeutumalla mustiin niin Golden Globe-palkintoseremoniassa kuin Jussi-gaalassa. Kampanjan eetoksena on ollut korostaa häirinnän luonnetta universaalina ja naisia yhdistävänä ilmiönä. Tämä on kuitenkin ollut myös sen suurimpia kompastuskiviä. Jo kampanjan alussa kävi ilmi, että kampanjan alullepanija olikin itse asissa afrikkalaisamerikkalainen aktivisti ja väkivallanvastaisen työn ammattilainen Tarana Burke, joka vuonna 2007 halusi tehdä näkyväksi nimenomaan ei-valkoisten naisten kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta (Brookes 2017). Se, että kampanjan alkuperäinen aloittaja sivuutettiin ja että Burke huomioitiin vasta kampanjan edetessä osoittaa, kuinka universaalia naisten kokemaa epätasa-arvoa esille nostavat liikkeet perustuvat usein ulossulkevasti valkoisten naisten määritelmille ja ulostuloille. Kampanjan intersektionaalisuus on siten ollut hyvin ohutta. Sama koskee sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen mukaan ottamista. Alyssa Milanon alkuperäinen twiitti oli kutsu nimenomaan naisille jakaa kokemuksia seksuaaliseen häirintään liittyen. Sama tapa kutsua nimenomaan naiseksi nimettyjä toimi myös monen suomalaisen #metoo-ryhmän alullepanossa. Siten HLBTIQ-ihmisten mukaantulon kynnyks on saattanut kasvaa, kun kutsu on perustunut binääriselle sukupuolikäsitykselle.

Kaikkialla maailmassa ei näin ole ollut, vaan tämä yksipuolisuus on ollut erityisesti suomalaisen #metoo-liikkeen piirre. #metoon heteronormatiivisuus on vaikuttanut myös kokemusten sisältöihin. Sateenkaaripiireissä häirintätapauksista ja -koke-

muksista puhuminen ei haavoittuvaisuuden ja yleisen stigman takia ole välttämättä saanut tilaa yleisessä #metoo-liikkeessä.

#metoon valkoisuus, keskiluokkaisuus ja heteronormatiivisuus herättävät monia kysymyksiä. Onko niin, että omia ennakkoluuloja, huonoa käytöstä, epätasa-arvoa ja etuoikeutettua asemaa ollaan valmiimpia tarkastelemaan ja korjaamaan silloin, kun häirinnän määrittely tapahtuu heteronormatiivisessa kehikossa? Päteekö sama esimerkiksi rasismiin? Miten luoda kampanja, joka yhtäältä kiinnittää huomiota syrjinnän intersektionaalisuuteen – siis siihen, etteivät kaikki syrjinnän muodot ole verrannollisia ja yhteismitallisia, – sekä toisaalta siihen, että syrjinnän eri muodot kietoutuvat yhteen?

MITEN #METOO AUTTAA VÄKIVALLAN UHREJA?

Suomalaiset tasa-arvo- ja ihmisoikeusjärjestöt ovat pitkään ajaneet Suomen turvakotijärjestelmän laajentamista vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia. Niiden mukaan Suomessa tulisi olla maanlaajuisesti noin 500 turvakotipaikkaa. Vuonna 2015 Amnestyn arvion mukaan noin 1182 väkivallan uhrielle jouduttiin kertomaan, ettei paikkaa ole. Myös kuntien matalan kynnyksen palvelut ja ennen kaikkea ennaltaehkäisevät palvelut lähisuhde- ja seksuaalista väkivaltaa kokeneille ovat riittämättömät; lisäksi valtion ylläpitämiä seksuaaliväkivallan uhrien tukikeskuksia on vain yksi. Konkreettiset keinot seksuaalisen väkivallan ja häirinnän uhrien auttamiseksi ovat myös lainsäädännöllisiä. Myönteistä #metoossa on se, että kampanja on kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomen lainsäädäntöä niin raiskauksen kuin seksuaalisen ahdistelun suhteen olisi syytä muuttaa. Rikoslaissa raiskaus on sidottava suostumuksen puutteeseen, ja seksuaalisen ahdistelun tulisi kattaa myös muut kuin ahdistelun fyysiset ilmenemismuodot.

#metoon hyviä puolia on tietoisuuden lisääminen ja voimistuva asennetyö. Kuitenkin esimerkiksi Ruotsiin verrattuna Suomessa #metoo on jäänyt pitkälti asennevaikuttamisen tasolle. Siksi on aiheellista kysyä, mitä tapahtuu #metoon jälkeen. Mihin asenteet ja tietoisuus johtavat? Entä onko #metoon

huippu Suomessa jo nähty? On tärkeää, että seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kohteeksi joutuneet saavat apua nopeasti ja helposti. Jokainen palvelujärjestelmästä apua hakenut tietää, kuinka yksin uhrit jäävät kokemustensa kanssa, ja kuinka vaikeaa apua on saada. Näin on erityisesti jälkihuollossa. Turvaverkko päättyy usein turvakotiin pääsemiseen. Jotta #metoo ei typistyisi vain yksilöllisten kokemusten jakamiseksi, olisi siis vakavasti pohdittava, mitä tapahtuu sen jälkeen, kun kokemukset on jaettu. Esimerkiksi monet järjestöt ovat vuosikymmenien ajan tehneet töitä sen eteen, että palveluiden saatavuutta lisättäisiin. Tämä työ on usein kaukana sosiaalisen median huomiota ja hehkutusta keräävistä päivityksistä.

Osa väkivaltatyön laajentamista on seksuaalikasvatuksen monipuolistaminen. Seksuaalikasvatuksen oppikirjoja tutkineena (Honkasalo 2013) olen todennut, että seksuaalisuuden rakenteellisen ja yhteiskunnallisen tason huomioiminen ja analysoiminen ovat Suomessa edelleen melko hataralla pohjalla – ainakin yläkouluissa ja lukioissa käytettyjen terveys-

tiedon oppikirjojen perusteella. Seksuaalikasvatusta keskittyy medikalisoituneeseen riskinäkökulmaan, ja oppikirjoissa käsitellään seksuaalisuutta harvemmin yhteiskunnallisena ja kulttuurisena kysymyksenä. Siten lähisuhde- ja seurusteluväkivaltaan liittyvät kysymykset jäävät pitkälti piiloon, vaikka juuri suostumukseen, turvataitoihin, seksuaalisuuden sukupuolittuneisuuteen ja valtanäkökulmaan tulisi oppilaiden kanssa kiinnittää huomiota. Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan 30 % tytöistä ja 12 % pojista oli kokenut seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla kokemukset olivat vieläkin yleisempiä. Siksi #metoon soisi muuttuvan myös konkreettiseksi oppimateriaaleiksi niin peruskouluihin kuin toisen asteen oppilaitoksiin.

Teksti on kirjoitettu osana Suomen Akatemian hanketta (SA 287966). Kiitos Bicca Olinille tärkeistä huomioista tekstiä laadittaessa.

VTT Veronika Honkasalo, Nuorisotutkimusseura.

KIRJALLISUUS

- Brockes, Emma (2017) Me Too founder Tarana Burke: 'You have to use your privilege to serve other people'. *The Guardian* 15.1.2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/15/me-too-founder-tarana-burke-women-sexual-assault> (haettu 12.2.2018).
- Honkasalo, Veronika (2013) Se suuri ero. Kulttuuri ja seksuaalisuus terveystiedon oppikirjoissa. *Nuorisotutkimus* 31:1, 6–22. <https://www.koneensaatio.fi/wp-content/uploads/nuorisotutkimus-1-2013-honkasalo.pdf> (haettu 18.2.2018).
- Hubara, Koko (2017) 93:stä loputtomiin. *Ruskeat Tytöt* -blogi 12.12.2017. <https://www.ruskeattytot.fi/rakenteet/paakirjoitus93staloputtomiin> (haettu 12.2.2018).
- Irni, Sari & Kyrölä, Katariina (2017) Itsestä huolehtiminen, kehollinen itsemääräämisoikeus ja feministinen kampanjointi. *Sukupuolentutkimus* 30:4, 2–5.
- Kouluterveyskysely 2017. Helsinki: THL. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia> (haettu 18.2.2018).
- Loofbourow, Lili (2018) The female price of male pleasure. *The Week* 25.1.2018. <http://theweek.com/articles/749978/female-price-male-pleasure> (haettu 12.2.2018).
- Nolan, Megan (2017) The Problem with the #MeToo Campaign. *Vice* 17.10.2017. https://www.vice.com/en_us/article/43akqp/the-problem-with-the-metoo-campaign (haettu 12.2.2018).